

Jerzy Hass (1917–1957)

pseud. „Burski”, „Robert”, działacz NOG, MW, SN,
NOW, NZW-NZZ, doktor medycyny, porucznik
czasu wojny

Jerzy Hass urodził się 30 listopada 1917 r. we Lwowie, jako syn Henryka i Marii Rudnickiej. Szkołę powszechną ukończył w 1927 r. w Poznaniu, gdzie jego ojciec był w tym czasie komendantem policji. Kontynuował edukację w poznańskim gimnazjum kończąc w nim tylko I klasę. Od II klasy był już uczniem I Państwowego Gimnazjum im. Wincentego Pola w Tarnopolu (do którego został przeniesiony służbowo jego ojciec), które ukończył, i w którym maturę złożył 4 czerwca 1935 r.

Już jako uczeń gimnazjum związał się z ruchem narodowym. Od 1932 r. był członkiem tajnej Narodowej Organizacji Gimnazjalnej (NOG), którą kierował na terenie tarnopolskich szkół średnich od przełomu 1933/34 do pierwszego półrocza 1934/35. W pierwszych klasach gimnazjalnych należał również do „Zielonej wstążeczki”, był także harcerzem, pełniąc funkcję zastępowego w III drużynie harcerzy im. księcia Józefa Poniatowskiego.

Wkrótce po ukończeniu gimnazjum w Tarnopolu podjął studia medyczne w październiku 1935 r. w Uniwersytecie Jana Kazimierza (UJK) we Lwowie. Był członkiem Młodzieży Wszechpolskiej i korporacji studentów wydziału medycyny „Obotritia”. W chwili wybuchu wojny był studentem IV roku medycyny. We wrześniu 1939 r. ochotniczo zgłosił się do wojska i dostał przydział do szpitala polowego w Tarnopolu. Po rozwiązaniu szpitala schronił się wraz z rodzicami w Krakowie, by uniknąć represji, jakie groziły ze strony bolszewików rodzinom policyjnym (w tym czasie pracował w jednym ze szpitali krakowskich).

W czasie pierwszej okupacji sowieckiej 1939–1941 przebywał z rodzicami w Krakowie, a w latach 1941–1943 był lekarzem oddziałowym Kliniki Neurologicznej we Lwowie, do którego powrócił po zajęciu miasta przez Niemców latem 1941 r. Absolutorium uzyskał w 1941 r., zdając końcowe egzaminy przed podziemną, tajną Komi-

sją Wydziału Medycznego UJK we Lwowie w 1943 r. W latach 1941–1943 pracował w szpitalu zakaźnym przy ul. Janowskiej oraz klinice neurologicznej prof. Artwińskiego. Posiadał dwie specjalizacje: psychiatrii i ftyzjatrii. Niezależnie od dyplomu uzyskanego przed komisją podziemną w 1941 r. we Lwowie, zdobył również dyplom „sowiecki” na UJK we Lwowie 21 sierpnia 1945 r. Na podstawie uzyskanych ówczesnie zaświadczeń i złożonych dodatkowych egzaminów na Uniwersytecie Wrocławskim otrzymał dyplom lekarza 19 grudnia 1947 r.

W 1941 r. wstąpił do Narodowej Organizacji Wojskowej w Okręgu Lwowskim. Początkowo był kierownikiem łączności organizacyjnej, następnie działał w kolportażu i w wywiadzie, a potem został zastępcą komendanta rejonu Lwów–Zachód. W owym czasie komendantem rejonu Lwów–Zachód był Zbigniew Nowosad („Pękala”, „Wiktor”, „Bielski”). W wywiadzie działał pod pseudonimem („Burski”), w stopniu porucznika. Współpracował bezpośrednio z ówczesnym szefem wywiadu Romanem Wójcickim („Walewski”, „Biliński”). Wójcicki skontaktował go z Adamem Ŭblem („Protazy”), który miał pośredniczyć w zakupach broni dla organizacji. W dniu 8 maja 1943 r. został aresztowany i uwięziony przez lwowskie gestapo, uciekł z więzienia w nocy z 31 maja na 1 czerwca wraz z dzielącym z nim celę Tadeuszem Worztynowiczem. Ukrywał się początkowo we Lwowie, a następnie na skutek rozesłanych listów gończych i wyznaczonej nagrody za wskazanie miejsca jego pobytu, w Kołomyi, potem został przetrzucony do Krakowa.

We wrześniu 1943 r. powrócił do Lwowa, wciąż jednak się ukrywał. W konspiracji prowadził szkolenie elewów na kilku kursach Szkoły Podchorążych Rezerwy Piechoty NOW-AK we Lwowie na przełomie sierpnia i września 1943 r. Używał wówczas pseudonimu „Robert”. Jesienią 1943 r. brał udział w akcji przy moście na drodze Lubieńskiej przeciw policji ukraińskiej. Był to odwet za strzelanie wieczorami na ulicach do Polaków. Brał udział w akcji „Burza” walcząc na odcinku południowo-zachodnim (dworzec główny i okolica), z miejscem zbiórki i dowodzenia w szkole im. Stefana Żółkiewskiego na ul. Zadwórzeńskiej.

Po przejściu frontu powrócił do Lwowa. Ażeby zabezpieczyć się przed poborem do wojska sowieckiego, zapisał się po raz wtóry na V rok medycyny. Działał w dalszym ciągu w konspiracji. Z końcem czerwca 1945 r. po aresztowaniach (m.in. jego łączniczki) musiał się ponownie ukrywać. Czas ten wykorzystał na naukę i mimo ryzyka zdał egzaminy końcowe uzyskując dyplom „wracza” w dniu 21 sierpnia 1945 r.

Jednym z wrześniowych transportów repatriacyjnych w 1945 r., na „lewych” papierach przybył do Krakowa i podjął pracę w PUR

w Bieżanowie i tam pracował aż do aresztowania przez WUBP. Z początkiem stycznia 1946 r. otrzymał stanowisko starszego asystenta w Klinice Psychiatrycznej UJ w Krakowie.

Na terenie Krakowa związał się z działalnością konspiracyjną w Narodowym Zjednoczeniu Zbrojnym (NZZ), dzięki spotkaniu kolegi z konspiracji lwowskiej Zbigniewa Nowosada, który potwierdził mu możliwość załatwienia awansów dla byłych członków NOW. W tym celu Zbigniew Nowosad skontaktował por. Hassa z ppłk. Władysławem Owocem ówczesnym komendantem Okręgu Krakowskiego Narodowego Zjednoczenia Wojskowego (OK NZW-NZZ). Komendant przyrzekł załatwienie tej sprawy, proponując mu równocześnie zorganizowanie grupy ludzi do prowadzenia działalności w ramach NZW-NZZ. Nie ulega wątpliwości, że ppłk Owoc poinformował o tej rozmowie komendanta głównego NZZ płk. Bronisława Banasika („Stefan”), który z kolei polecił Lechosławowi Roszkowskiemu nawiązanie współpracy z Hassem. W niedługim czasie ppłk Owoc w towarzystwie kpt. Władysława Gałki („Wiktor”) spotkał się w kościele Mariackim z por. Hassem.

Następnie por. Jerzy Hass nawiązał kontakt z łączniczką OK NOW Jadwigą Przygocką, którą skontaktowała z Janem Szponderem („Gradyw”, „Janusz”) oraz z Mieczysławem Wojtyną („Jacek”, „Bolesław”), działaczem NOW-SN na terenie Lwowa. Omawiał z nimi organizację i strukturę Komendy OK NZZ. Znaleźli się oni zresztą w jej nowym składzie. W dniu 24 marca 1946 r. Lechosław Roszkowski („Tomasz”), szef Oddziału Organizacyjnego Komendy Głównej NZZ wykonując polecenie płk. Banasika nawiązał kontakt z por. Jerzym Hassem w celu uzgodnienia sprawy zorganizowania nowej Komendy OK NZZ. Dwa dni później Roszkowski za pośrednictwem kpt. Gałki („Wiktor”) ponownie skontaktował się z por. Hassem i jeszcze raz omówili tę sprawę.

Z inicjatywy por. Hassa, pełniącego funkcję komendanta, postanowiono, że KG NZZ rozpocznie zatwierdzenie awansów członków NOW scalonych z AK. 10 kwietnia 1946 r. do Hassa zgłosiła się łączniczka Maria Nachtman („Agata”), przekazała mu instrukcje działania i zarazem pobrała od niego sprawozdania z dotychczasowej realizacji zadań oraz wykaz osób zwerbowanych do NZZ. Dalsze instrukcje Hass miał otrzymać od Roszkowskiego w dniu 14 kwietnia 1946 r. w Warszawie. Do spotkania jednak nie doszło, gdyż został aresztowany przez władze bezpieczeństwa.

Jerzy Hass zatrzymany został przez WUBP w dniu 10 kwietnia 1946 r. w Krakowie, a następnie przekazany do MBP w Warszawie, i włączony do procesu NZW (oskarżono 10 osób). Przez pierwszy

okres śledztwa więziony był w gmachu na Koszykowej, potem w X pawilonie śledczym w Mokotowie. W trakcie przesłuchań połamano mu żebra i uszkodzono kręgosłup tak, że na rozprawę wniesiono go na gipsowych noszach.

WSR w Warszawie na posiedzeniu w dniu 18 listopada 1947 roku (Sr 1105/47) skazał Hassa na 8 lat więzienia za czyny z art. 86 § 2 KK WP, art. 118 § 1 KK WP. Po uwzględnieniu skargi rewizyjnej NSW w dniu 10 grudnia (Sn. Odw. 3333/47) złagodził mu karę do 6 lat więzienia, utratę praw obywatelskich na 2 lata i przepadek mienia. W wyniku amnestii zmniejszono mu karę do 3 lat. Prezydent Bierut, dzięki wstawiennictwu prof. Stanisława Grabskiego, aktem łaski darował mu resztę kary. Hass został zwolniony z więzienia 24 kwietnia 1948 roku.

Latem 1948 r. Hass został zatrudniony jako opiekun sanitarny wczasów młodzieży rzemieślniczej w Krakowie. Od listopada 1948 r. do lipca 1949 r. pracował jako lekarz w szpitalu św. Łazarza, a potem do końca roku na stanowisku starszego asystenta w Klinice Neuro-psychiatrycznej w Krakowie. W grudniu 1949 r. został pozbawiony prawa do pracy na terenie miasta Krakowa. 1 stycznia 1950 r. wyjechał do Obornik Śląskich, gdzie dzięki poparciu dr. Lesława Węgrzynowicza miał możliwość pracy i równocześnie leczył się z gruźlicy. Początkowo pracował jako lekarz oddziałowy w sanatorium „Leśne”, a od 1 sierpnia 1951 r. na stanowisku dyrektora Państwowego Sanatorium Przeciwgruźliczego im. Juliana Marchlewskiego. Specjalizacje I stopnia w zakresie fizjatrii uzyskał 15 czerwca 1953 r., a II stopnia otrzymał 8 września 1955 r. Oprócz tego posiadał I stopień specjalizacji w zakresie psychiatrii przyznany 5 września 1954 r.

Tytuł doktora medycyny otrzymał w Uniwersytecie Wrocławskim 20 stycznia 1951 r. Po wyjściu z więzienia nie należał do żadnych organizacji politycznych ani społecznych. Zmarł 4 marca 1957 r. w Obornikach Śląskich, pracując do samej śmierci.

Dopiero Sąd Warszawskiego Okręgu Wojskowego w Warszawie na posiedzeniu w dniu 15 września 1992 r. (Cs.Un.349/92) unieważnił poprzednie wyroki na podstawie art. 1 ust.1 i art. 13 ustawy z dnia 23 lutego 1991 r. o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego (Dz.U. nr 34 poz. 149). Jerzy Hass działał bowiem w organizacji zbrojnej (NZW-NZZ), której statutowym celem była walka o wolne i niepodległe Państwo Polskie.

Tomasz Biedroń

ŹRÓDŁA

AUOP, sygn. Okręg Krakowski Narodowego Zjednoczenia Wojskowego-Narodowego Związku Zbrojnego, s. 19–23; Węgierski, *Lwowska konspiracja narodowa i katolicka...*, s. 54, 56–57, 64, 110, 112, 135, 233; Relacja pisemna E. Blicharskiego z 26 VII 1994; A. Klimowiczówna-Hass, „J. Hass (1917–1957)”, mps; Zaborski M., *Komenda Główna NZW przed sądem komunistycznym*, „Nowy Świat” z 18–19 I 1992, s. 9; *Postanowienie Sądu Warszawskiego Okręgu Wojskowego w Warszawie z dnia 15 IX 1992 r.* (sygn. akt Cs.UN. 349/92); *Informator...*, s. 116.